

گزارشی از خانه زهرا سلام الله علیها

محمد جواد طبسی

درآمد

آن خانه، خانه فاطمه علیها السلام بود که این نوشتار کوتاه به وصف آن خواهد پرداخت.

ویژگی‌های خانه فاطمه علیها السلام

۱- موقعیت جغرافیایی:

این خانه در طرف شرق مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله، هم ردیف دیگر حجره‌های رسول الله صلی الله علیه و آله و در وسط آن‌ها قرار داشت. به گفته نویسنده مدینه شناسی: «با توجه به دیگر گفته‌های ثبت شده، مسلم است که خانه فاطمه علیها السلام بین مربع قبر و ستون تهجد بوده است.»^۱ مردی به عبد الله بن عمر گفت: «در باره علی بن ابی طالب علیه السلام برایم سخن بگو.

عبد الله گفت: اگر می‌خواهی بدانی که مقام و منزلت علی علیه السلام نزد رسول

در مدینه منوره؛ شهر پیامبر، تنها یک خانه بود که رسول الله صلی الله علیه و آله به آن عشق می‌ورزید و اهلس را به شدت دوست می‌داشت. در و دیوار و فضای این خانه از معنویت و نورانیتی خاص، حکایت داشت.

این خانه روز و شب محل نزول و عروج فرشتگان الهی بود. پیامبر صلی الله علیه و آله آن قدر به این خانه احترام می‌گذاشت که بدون اجازه وارد آن نمی‌گردید، هر صبح و شام به آن جا می‌رفت و پس از کوبیدن در آن، با صدای بلند بر اهلس سلام می‌داد.

هنگام خارج شدن از شهر، آخرین نقطه توقفش در مدینه بود و پس از مراجعت، اول به سراغ همان خانه می‌رفت.

بوسه زد. آن گاه به علی علیه السلام فرمود: علی جان! خوب همسری داری و به فاطمه علیها السلام فرمود ای فاطمه! تو هم خوب همسری داری. سپس از جای برخاسته و پیشاپیش آن دو راه افتاد تا این که آن دو را به خانه‌ای که از پیش برای آن‌ها ساخته بود، وارد کرد.

سپس هنگام خروج از خانه، در حالی که دستگیره در را گرفته بود، فرمود:

«طَهَّرَ كَمَا اللَّهُ وَ طَهَّرَ نَسْلَكُمْ...» خداوند شما و نسلتان را پاک گرداند.^۴

۴- راهی به بیرون جز از مسجد نداشت از دیگر ویژگی‌های این خانه این بود که هیچ گونه راهی به بیرون جز از طریق مسجد نداشت. بدون شک در این کار عنایتی بود. شاید راز این عمل برای مسلمانان آشکار نگردید.

سید محمد باقر نجفی می‌نویسد: «همگی مورخان اذعان دارند که خانه علی در دیگری جز آنچه که به سوی مسجد باز می‌شد، نداشت.»^۵

۵- خانه رفیع و پر نور

از دیگر ویژگی‌های این خانه این است که همانند دیگر مساجد و خانه‌های پیامبران، از نورانیت و جلال و شکوه خاصی برخوردار و از خانه‌هایی بود که قرآن مجید درباره آن‌ها فرمود:

اللَّهُ تعالى چه اندازه بود، پس نظر کن به خانه‌اش نسبت به خانه‌های پیامبر صلی الله علیه و آله، سپس با دست خود به خانه علی و فاطمه علیها السلام اشاره کرد و گفت: این خانه اوست که در وسط خانه‌های پیامبر خدا صلی الله علیه و آله قرار گرفته است.^۲

۲- مساحت خانه فاطمه علیها السلام

بستونی در الرحلة الحجازية می‌نویسد: «طول خانه فاطمه علیها السلام از طرف جنوب ۱۴/۵، از طرف شمال ۱۴ متر و از طرف شرق و غرب ۷/۵ متر می‌باشد.»^۳

۳- اهدایی خدا و رسول

پیامبر بزرگوار صلی الله علیه و آله از همان ابتدای ورود به مدینه در فکر احداث چنین حجره‌ای برای حضرت فاطمه علیها السلام بود. بدین جهت زمانی که حجره‌هایی را در طرف شرق مسجد برای همسران خود احداث کرد، برای فاطمه علیها السلام این حجره را ساخت.

ام سلمه در روایتی که درباره عروسی حضرت فاطمه علیها السلام است می‌گوید: «... آن گاه پیامبر صلی الله علیه و آله دختر خود، فاطمه علیها السلام و همچنین علی علیه السلام را پیش خود خواند و دست علی علیه السلام را در دست راست و دست فاطمه علیها السلام را در دست چپ گرفت و به سینه خود گذارد و میان دو چشم آن دو را

«فی بیوت اذن الله ان ترفع و یذکر فیها اسمہ»؛ «در خانه‌هایی که خدا رخصت داده که [قدر و منزلت] آن‌ها رفعت یابد و نامش در آن‌ها یاد شود.»

در روایتی که در ذیل آیه فوق آمده است، انس از بریده نقل می‌کند: «هنگامی که پیامبر ﷺ این آیه را تلاوت می‌کرد، مردی از جای برخاست و گفت: مقصود از این خانه‌ها کدام خانه‌هاست؟

پیامبر فرمود: خانه‌های پیامبران. ابوبکر گفت: یا رسول الله! هذا البیت منها و أشار إلی بیت علی و فاطمه علیهما السلام. قال نعم و أفضلها؛ در حالی که با دست خود به خانه علی و فاطمه علیهما السلام اشاره می‌کرد گفت: آیا این خانه از جمله آن خانه‌ها است؟ حضرت فرمود: آری. بلکه أفضل از همه آن‌ها است.»^۷

۶- محل نماز و عبادت پیامبر ﷺ

خانه فاطمه علیها السلام استراحت‌گاه موقت پیامبر ﷺ هنگام دیدار از یگانه گهرش بوده، جای جای این خانه قدمگاه، محل نشستن، محل نماز و عبادت و سجده‌گاه وجود مقدس نبی اکرم صلی الله علیه و آله بود.

حضرت علی علیه السلام فرمود: «روزی پیامبر ﷺ به دیدار ما آمد، ما نیز حریره‌ای^۸ برایش آماده کردیم و ام ایمن

هم ظرفی از ماست، کره و مقداری خرما به ما هدیه کرد. پیامبر ﷺ از جای برخاست، وضو ساخت، به سوی قبله ایستاد و مدتی دعا کرد. آن گاه با چشمانی پر از اشک، سر به سجده گذارد.

هیبت و عظمت پیامبر صلی الله علیه و آله مانع شد که علت‌گریه‌اش را بپرسیم. فرزندم حسن، از جای جست و گفت: پدر جان! کارهایی را دیدم انجام دادی که پیش از این انجام نداده بودی. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: فرزندم من امروز با دیدن شما آن قدر خوشحال شدم که پیش از این، چنین شادمانی به من دست نداده بود. اینک جبرئیل آمد و به من خبر داد که همه شما کشته خواهید شد و محل دفن شما هم دور از یکدیگر خواهد بود.

با شنیدن این خبر برای شما دعا کردم. امام حسین علیه السلام عرض کرد: ای رسول خدا! با این وصف که قبرهای ما از هم جدا می‌باشد، پس چه کسی به زیارت قبور ما می‌آید؟

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: گروهی از امتم که کمک و صلۀ مرا دوست می‌دارند. پس در روز قیامت به زیارت این دسته خواهم رفت و بازوانشان را گرفته و آن‌ها را از گرفتاری‌ها و سختی‌های روز قیامت نجات خواهم داد.»^۹

در این خانه

هرگز از

زخارف دنیا و تجمل‌گرایی

چیزی یافت نمی‌شود،

خانه‌ای بسیار ساده،

نه فرش قابل ذکری دارد

و نه وسائل

گران قیمت

۸- محل رفت و آمد فرشتگان

امام باقر علیه السلام فرمود: «خانه علی علیه السلام و فاطمه علیهما السلام بخشی از هجره پیامبر صلی الله علیه و آله است و سقف آن خانه، عرش پروردگار می‌باشد. محل فرود وحی و رفت و آمد فرشتگانی است که هر صبح و شام و هر ساعت و لحظه، با آوردن پیام در حال آمد و شد هستند. آن جا خانه‌ای است که هرگز رفت و آمد فرشتگان در آن، پایانی ندارد. گروهی فرود می‌آیند و گروه دیگر بالا می‌روند. پروردگار عالمیان پرده را از آسمان‌ها برای حضرت ابراهیم علیه السلام کنار زد و به نور باصره‌اش قوت بخشید، تا نگاهش به عرش افتاد. همچنین خداوند به دید چشم محمد، علی، فاطمه، حسن،

۷- زادگاه امام حسن و امام حسین علیهما السلام

تردید نیست که زادگاه امام حسن، امام حسین، زینب کبری و ام‌کلثوم علیها السلام در این خانه است اما نسبت به سایر امامان علیهم السلام بعید به نظر می‌رسد که زادگاهشان در خانه حضرت فاطمه علیها السلام بوده باشد، زیرا در زمان عبید الملک بن مروان که حسن بن حسن علیهما السلام در آن جا سکونت داشت، او را از خانه حضرت فاطمه علیها السلام بیرون نمودند و خانه را به بهانه توسعه مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله، ویران کردند. ۱۰ همچنین بعید است که امام زین العابدین علیه السلام هم در آن جا دیده به جهان گشوده باشد، زیرا آن حضرت در سال (۳۸ هـ.ق.) به دنیا آمد و پدرش امام حسین علیه السلام، در آن سال همراه حضرت علی علیه السلام در کوفه بود. بنابراین به نظر می‌رسد که امام سجاده علیه السلام در کوفه به دنیا آمده باشد اما چنین سخنی را کسی نگفته است. بنابراین احتمال‌ها که حضرت امام سجاده علیه السلام در سال (۳۴، ۳۵ یا ۳۶ هـ.ق.) به دنیا آمده باشد، می‌توان گفت حضرت در مدینه به دنیا آمده اما باز هم بعید است که در خانه حضرت فاطمه علیها السلام بوده باشد، زیرا امام حسین علیه السلام در آن وقت در خانه حضرت فاطمه علیها السلام زندگی نمی‌کرد.

ليذهب عنكم الرجس اهل البيت و يطهرکم
تطهيرا»^{۱۰} ﴿

قندوزی حنفی پس از ذکر این
حدیث می گوید: «این حدیث از ۳۰۰ نفر از
صحابه و یاران پیامبر روایت شده
است.»^{۲۱}

۱۰- بسته شدن در خانه‌ها جز در خانه

حضرت فاطمه علیها السلام

یاران رسول خدا آن گاه که می بینند در
خانه علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام به مسجد باز
می شود، هر یک از خانه خود دری به
مسجد باز می کنند. دیری نگذشت که
فرمان رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد که تمام درها
باید بسته شود جز در خانه علی علیه السلام. موج
اعتراض بالا گرفت اما پیامبر صلی الله علیه و آله قاطعانه
بر موضوع پافشاری کرد و تمام درها، حتی
پنجره‌ها را، جز در خانه علی علیه السلام بست.

زید بن ارقم می گوید: «برخی از یاران
از حضرت خواستند که اجازه دهد، درها
همچنان باز بماند. پیامبر صلی الله علیه و آله از جای
برخاست و پس از حمد و ثنای الهی
فرمود:

به من دستور داده شد که تمام درها،
جز در خانه علی علیه السلام را ببندم. حال می بینم
که برخی از شما سخن گفته‌اید اما این را
بدانید که سوگند به خدا! این من نبودم که

حسین علیه السلام قدرت بیش تری داد؛ و آن‌ها
عرش پروردگار را از خانه‌های خود
می دیدند و هرگز سقفی برای خانه‌هایشان
جز عرش پروردگار نمی دیدند...^{۱۱}

آری بسیاری از آیات الهی به وسیله،
امین وحی در همین خانه بر پیامبر صلی الله علیه و آله
نازل گشت. جریان حدیث کسا و آمدن
جبرئیل نیز در همین خانه بود.^{۱۲}

۹- سلام پیامبر صلی الله علیه و آله بر اهل خانه

پس از آن که آیه ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ
وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾^{۱۳} بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل گشت،
آن حضرت چهل روز^{۱۴}، شش ماه^{۱۵}،
هشت ماه^{۱۶} یا نه ماه^{۱۷} در هر صبح و شام به
سوی خانه حضرت فاطمه می رفت و
دستگیره در خانه را می گرفت و پس از
سلام بر اهل آن خانه، به دستور آیه عمل
می نمود و می فرمود: ﴿الصَّلَاةُ يَرْحَمُكُمْ
اللَّهُ﴾^{۱۸} و سپس این آیه را تلاوت
می فرمود: ﴿إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمْ
الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾^{۱۹} ﴿

ابو الحمراء می گوید: «چهل روز
پیامبر صلی الله علیه و آله را دیدم که هر روز صبح به
طرف در خانه علی و فاطمه می آمد و
دستگیره در را می گرفت و می فرمود:
﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَ
بَرَكَاتِهِ. الصَّلَاةُ يَرْحَمُكُمْ اللَّهُ. إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ

می‌رفت، سپس به طرف خانه حضرت فاطمه علیها السلام می‌رفت و کفش‌های خود را بیرون می‌آورد و وارد خانه حضرت فاطمه می‌گشت و در آن نماز می‌گذارد.^{۲۴}

نگاهی دیگر

نگاه دیگری که به این خانه می‌افکنیم، حیرت‌مان بیشتر می‌شود. چرا که در این خانه هرگز از زخارف دنیا و تجمل‌گرایی چیزی یافت نمی‌شود، خانه‌ای بسیار ساده، نه فرش قابل ذکری دارد و نه وسائل گران قیمت. اشتباه نشود، خیال نکنید که حضرت علی علیه السلام فقیر بود و تهی‌دست، آورده‌اند که از دسترنج خود هزار بنده را آزاد کرد، بلکه این خانواده نمی‌خواستند غیر از زندگی زاهدانه راه دیگری را در پیش گیرند، بدین جهت آنچه داشتند یا وقف فقرا و تهیدستان می‌کردند یا به دیگران می‌دادند و خود در نهایت ساده زیستی زندگی می‌کردند.^{۲۵}

اینک نیم‌نگاهی به وسائل این خانه - که در حقیقت همان جهیزه حضرت فاطمه علیها السلام بود و در آن چند سال هیچ به آن اضافه نگشته بود - خواهیم داشت.

در این خانه علاوه بر چوبی که حضرت علی علیه السلام به دو طرف اطاق جهت آویزان کردن لباس نصب کرده بود، یک

در خانه‌ای را بسته یا باز کرده باشم، بلکه دستوری بود که من از آن پیروی کردم.»^{۲۲} حدیث یاد شده از احادیث مسلم شیعه و سنی است و تاکنون کسی بر صحت آن اشکال نگرفته جز ابن‌الجوزی که آن را در ردیف احادیث موضوعه و ساخته رافضی‌ها خوانده است اما «ابن حجر عسقلانی» در کتاب «فتح الباری در شرح صحیح بخاری» در رد گفته ابن‌الجوزی اظهار می‌دارد:

«أخطأ فی ذلک شیعیاً فأنه سلک فی ذلک رد الأحادیث الصحیحة بتوهمه المعارضة؛ وی خطای زشتی را در این کتاب مرتکب شده است، زیرا به بهانه تعارض، بسیاری از احادیث صحیح را رد کرده است.»^{۲۳}

۱۱- احترام ویژه امامان

گرچه در زمان معصومین علیهم السلام به ویژه از اواخر زمان امام سجاد علیه السلام به بعد، خانه حضرت فاطمه علیها السلام را به بهانه توسعه مسجد ویران کردند، اما جایگاه خانه معلوم و مشخص بود و مردم بدون هیچ تقیه‌ای، نسبت به خانه حضرت فاطمه علیها السلام احترام ویژه‌ای قائل بودند.

امام جواد علیه السلام هر روز مقارن اذان ظهر، نخست به زیارت رسول الله صلی الله علیه و آله

- پوست گوسفند که در کف اطاق انداخته،
 یک بالش که داخلش را از لیف خرما پر
 کرده بود چیز دیگری جز جهیزیه حضرت
 فاطمه علیها السلام نبود و ریز آن به قرار زیر است:
- ۱- یک قواره پیراهن به قیمت هشت درهم؛
 - ۲- یک عدد روسری بزرگ به قیمت چهار درهم؛
 - ۳- یک حوله سیاه خبیری؛
 - ۴- یک تسخت خواب که با برگ درخت خرما بافته شده بود؛
 - ۵- دو عدد تشک کتانی از کتانهای مصر که در درون یکی از آنها لیف خرما و دیگری از پشم گوسفند پر شده بود؛
 - ۶- چهار عدد بالش از پوست میش مکه که از گیاه خوشبویی به نام اذخر پر شده بود؛
 - ۷- یک تخته پرده پشمی؛
 - ۸- یک قطعه حصیر؛
 - ۹- یک عدد دست آس؛
 - ۱۰- یک طشت مسی برای شستن لباس؛
 - ۱۱- یک عدد مشک چرمی برای آبکشی؛
 - ۱۲- یک بادیه بزرگ برای دوشیدن شیر؛
- ۱۳- یک ظرف چرمی برای آب؛
 ۱۴- یک آفتابه گلی لعابی شده؛
 ۱۵- یک سبوی گلی سبز؛
 ۱۶- دو عدد کوزه سفالین؛
 ۱۷- یک قطعه پوست چرمی برای فرش؛
- ۱۸- یک چادر از پارچه های بافت قطر. ۲۶

سرنوشت خانه فاطمه علیها السلام

متأسفانه، این خانه و ساکنانش پس از رحلت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، مورد بی مهری امت قرار گرفت و دست خوش حوادث ناگواری شد.

خانه‌ای که در دیوارش بوی رسول الله صلی الله علیه و آله از آن به مشام می‌رسید و زمین و محرابش یادآور سجده‌های طولانی یگانه یادگار پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بودند تنها فقط در آن خانه را بستند و بر خلاف سفارش آن حضرت مردم را از فیض برکات آن خانه و اهلس محروم ساختند، بلکه برای بیعت گرفتن از علی علیه السلام مورد هجوم ناجوانمردانه عده‌ای کینه‌توز و فرصت طلب قرار گرفت و سرانجام در زمان عبد الملک بن مروان، به بهانه توسعه مسجد، ساکنان آن را بیرون کردند و خانه را ویران ساختند.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- مدینه‌شناسی، ص ۷۳.
- ۲- سفینه البحار، ج ۱، ص ۱۱۵.
- ۳- الرحلة الحجازية، ص ۳۲۷.
- ۴- مناقب خوارزمی، ص ۲۴۷.
- ۵- مدینه‌شناسی، ص ۱۱۹ و فرات کوفی، ص ۱۲۵.
- ۶- نور/۳۶.
- ۷- سفینه البحار، ج ۱، ص ۱۱۴ و مجمع البحرين، ص ۱۳۸.
- ۸- غذایی است که با آرد و شیر یا روغن می‌پزند. فرهنگ جدید، ص ۹۱.
- ۹- بشارة المصطفی، ص ۱۹۵؛ عوالم العلوم و المعارف، ج ۷، ص ۱۲۳ و کامل الزیارة، ص ۵۸.
- ۱۰- سفینه البحار، ج ۱، ص ۱۱۵.
- ۱۱- همان.
- ۱۲- سند حدیث شریف کساء، ص ۶.
- ۱۳- طه / ۱۳۲.
- ۱۴- امالی طوسی، ص ۲۵۱.
- ۱۵- سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۳۴.
- ۱۶- بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۵۳.
- ۱۷- ینابيع المودة، ص ۱۷۴ و مناقب خوارزمی، ص ۲۳.
- ۱۸- امالی طوسی، ص ۲۵۱.
- ۱۹- بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۵۳.
- ۲۰- ینابيع المودة، ص ۱۷۴.
- ۲۱- همان.
- ۲۲- ذخائر العقبی، ص ۷۷.
- ۲۳- مدینه‌شناسی، ص ۱۱۷.
- ۲۴- سفینه البحار، ج ۲، ص ۳۷۵.
- ۲۵- همان، ص ۵۴.
- ۲۶- زندگانی حضرت فاطمه، ص ۵۶.
- ۲۷- العقد الفرید، ج ۵، ص ۱۳ و الامامة و السياسة، ص ۲۰.
- ۲۸- اثبات الوصیة، ص ۱۲۴.
- ۲۹- تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۶۷.
- ۳۰- اثبات الوصیة، ص ۱۲۴.
- ۳۱- بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۱۴.

تعجب این جا است که آن‌ها با مشاهده آن همه عطوفت و مهرورزی‌ها و احترام فوق‌العاده پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نسبت به اهل بیت خود به ویژه نسبت به فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام چگونه مردان کینه‌توز و فرصت‌طلب را جهت بیعت گرفتن از علی عَلَيْهِ السَّلَام روانه خانه فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام ساختند. آنان مگر حضرت فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام را نمی‌شناختند که با بردن آتش ^{۲۷} هم در خانه را سوزاندند ^{۲۸} و شکستند ^{۲۹}، هم پهلوی ^{۳۰} و حرمت صاحب خانه را ^{۳۱}.

در این خانه که آن را هاله‌ای از غم و مظلومیت فراگرفته، دو قبر مجهول و گمشده و یک محراب قرار دارد. قبر اول، قبر محسن پنجمین فرزند حضرت علی و فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام است و گویا در پای در خانه دفن گردید. قبر دوم احتمالاً قبر فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام و یک محراب که برای همگان قابل رؤیت است و روزی این محراب محل نماز، سجده و دعای حضرت فاطمه زهرا عَلَيْهَا السَّلَام بود.

جای بسی تعجب است که آن خانه‌ای که در زمان عبد الملک بن مروان به بهانه توسعه مسجد پیامبر خراب می‌شود، امروزه در محاصره نرده‌های آهنین قرار گرفته است.